

Hans Evensen

Nedskriverens navn	Hans Evensen
Adresse	Nittedal
Fødselsår 1898	Fødested Fåberg
Er det egne opplevelser som skildres?	Ja

Min far, Even Andreassen er født 26 nov. 1867 på Smiehaugen, en husmansplass under nordre Grønlien i Faaberg. Mor er født 17 juni på Gudbrandhaugen i Follebu, østre Gausdal.

Farfar hette Andreas Smiehaugen, hans far eide nordre Grønlien, men somlet og drak og forsømte gården så han måtte gå fra den, og sønnen blev så husmann på nabogården. Alt jeg vet om farmor er at hun hette Karen.

Farfar hadde som ung tjent hos kjøbmenn Bergseng på Lillehammer. Der handlet han siden. Før hver jul var der og betalte det han skyldte. Bergseng hadde brennevinshandel og farfar fikk da endel drammer og kjøpte med en liter cognac hjem. Denne åpnet han dagen etterpå og gikk å drak små drammer til den var tom. Så var det ikke mer før om sommeren, før slåttonna. Da var han igjen i byen, fikk drammer og kjøpte en liter. Dagen etterpå bruktes til å sette i stand ljaer og river og drikke opp brennevinet. Dette gjentok seg år etter år, fortalte far.

Mannen var holdt for å væte lidt av en foregangsmann. Han var den første der i grenna som kjøpte parafinlampe. Jeg har en lommekniv, matkniv som har tilhørt ham.

Morfar hette Hans Gulbrandhaugen og var husmann på nordre Fougner i østre Gausdal. Han reiste en del som ferdselsbonde. Kjørte varer med hest til og fra Kristiania om vinteren. Mormor het Ane og hun er den eneste av mine besteforældre jeg har sett. De andre var døde før. De siste årene hun levde satt hun og spandt på rokk. Slik husker jeg henne.

Mine forældre giftet seg 29 mars 1889 og blev husmannsfolk i mange år. I Ringen husmannsplass under Sørli, endel år. I Ørslie, husmannsplass under nordre Aurlie, jeg er født der. Siste plassen de hadde var Brudal, under nordre Grønlien. Alle gårdene er i Faabergsbaklien. Fra vi bodde i Brudal er det jeg kan huske noe. Min bror Einars fødsel husker jeg fordi vi fikk lov til å leke i høyet og far kom med næpe til os. Plassen var liten, bare for til en ku. At far gikk i gården husker jeg, men vet ikke hvor mange dager i året. Stua var lita, en etg. og bare et rum, med en svalgang utenfor. Den var gisten, jeg husker vi tittet ut mellom bordene i vegg. En stor peis av gråsten var i stua. Oppe i den stod komfyren. Vi var 8 og 9 menesker der og sengene stod oppå hverandre. Det husker jeg så godt fordi jeg engang datt ned fra den øverste.

Dengang var det nok lite med mat ofte, jeg vet vi var så glade når vi fikk være med bort og vi da fikk mat der.

Hans Grønlien sa til meg for noen år siden at når vi hadde kaal, (suppe kokt på kjøtt og flesk med erter, gryn, kål, og poteter) måtte den deles på to dager, suppen en dag, og betamat den andre. Hjemmebakt brød og flatbrød, tror jeg vi hadde bestandig, men vi fikk ikke så meget vi vilde. Mor bakte selv både flatbrød og i ovnen.

Det var mest "håndasbrø" (hverdagsbrød). Dette var bakt av havremel med lidt poteter i. Enkelte gange hadde vi "tvestektbrø". Det var veldig hardt og sterkt. Mor la takka på komfyren når hun bakte. Til jul bakte hun lefse. Enkelte gange var hun i Kokslien og Rusten og bakte. I Håvardslie, hos Oluf, så jeg engang som nokså stor smågutt to ruver med flatbrød på stabburet som var mye høyere enn meg. En med håndasbrø og en med ertebrø.

Gris hadde vi hver sommer. Fikk den en eller to dager gammel og hadde den inne 6 til 8 uker. Mens den var liten måtte mor opp et par ganger om natten og varme melk til den. For en slik gris betaltes aldri penge, men skulmål. (med tykk l.) Vi måtte om høsten sjære med sjyru (sigd) et, et og et halvt eller to mål åker, alt etter som prisene var. (Et mål er 1000 kvadratmeter). Det var vanlig at småkårsfolk kjøpte gris på denne måten. Slike griser kaldtes "koppgriser" (de blev koppet opp) drak av kopp istedet for å patte moren. Om en slik gris døde, hvad naturligvis ofte hendte, måtte åkeren sjæres likevel. Griseskur blev som oftest lægde, åker som lå nede. Den var senere og tyngre å sjære enn den som stod oppe, men den som stod, kunde bonden bruke slåmaskin på, så den tok han selv. Jeg var flere ganger med mor og passet den minste mens hun skar. Hun klarte et mål om dagen, selv om veien kunde være lang. Dertil stelle hjemme før hun gikk og etter hun kom hjem. Det var vist en regel at kjerringene skar for grisene, iallfald husker jeg flere som gjorde det. Ja far var ute å skar han også om høsten men jeg kan ikke huske annet enn det var mor som skar for grisen.

I 1903 eller 1904 kjøpte far tomt av Simen Kjetlien. Fire mål for kr. 200 -. Disse pengene stod hos Simen som lån. Kr 10- i renter i året, 6 måneders opsigelse og uopsigelige de første 10 år. Tomten var da tettvekst med orekratt. Stedet blev kaldt Elvebakken. Så kjøpte han Øystugua til nedrivning og flyttet den dit. Den betalte han kr. 150- for. Disse pengene og kr. 200- til materialer og tømmermannshjelp lånte han i banken på Lillehammer. Da vi flyttet dit var bare et rum færdig. Ikke uthus og ikke gang utenfor døra. Han riste opp to stokker til veggen og spikret på bakhon så det ikke snedde rett inn til døra. Kua hadde vi i fjøset på Smiuhaugen, fars barndomshjem. Dette var muret av almindelig rund småsten inne i bakken. Vindu var det ikke der. Jeg kan huske vi flyttet dit, men ikke når det var. Men min bror, Harald, er født der den 1 mars 1905 så det var før den tid. Vi hadde nu større plass enn i Brudal og etterhvert blev det enda bedre. Uthus blev det ganske snart. Og et kammers blev innredet. Siden blev det to rum i anden etg. Og længere frem i tiden blev det et større og bedre uthus, låve og fjøs, og bryggerhus. (Størhus).

Da vi blev store nok til det var vi borte på gårdene og arbeidet. Om forsommeren var det gode tider for oss, da var det å luke turnips. I Aurlie, Rusten, Fougner. Daglønnen var 40 øre og maten. Det var god betaling syntes vi.

Jeg husker godt den første jobben jeg hadde det var i Kokslien å plukke småsten av åkeren. Det fikk jeg 15 øre dagen for. Da Ola var og betalte meg hadde han militæruniform. Jakke med en en rad med store, blanke knapper foran.

En sommer gjættet jeg jeg gjeiter. Det var hos Arne Lien. På Kjinna sæter. Budeia hette Lise. Vi hadde vel tyve gjeiter. De hadde gjeit på alle gårder der oppe da. Det var gjætergutter på flere sætrer der, men vi var ikke sammen i skogen. Det gjaldt å holde flokkene hver for seg og komme dit hvor det var mest gras så de blev gode og møtte til kvellen. Gjæterguttene måtte være med å melke gjeita morgen og kvell. Det var nok å bestille i skogen. Jeg hadde to

rypekull som jeg regnet for mine og var å så til hver dag. En søndag kom far på besøk. Han hadde med et lite munns spill til meg. Hvor mye jeg fikk betalt for sommeren husker jeg ikke, men jeg kjøpte meg nye støvler og en blå genser om høsten. Dette kjøpte jeg hos Stensrud ved Mesnabrua på Lillehammer. Han handlet i en liten bu der. Genseren kostet kr. 3.75. Engang var jeg med far i Brandslien hos Kristoffer Brun. Han eide den gården og far hadde vært tjenestegutt hos ham. Vi fik kaffe. Det var to ældre kvinner der og en av disse snakket noe til meg, men det var bymål så jeg forstod det ikke. Jeg sa noe slik som "du lager så rart, så je skjønner de inte." Slik må du ikke si sa far da vi gikk hjem, Som smågutt var jeg engang med far i Follebu. Vi var i butikken hos Solseth og handlet. Det stod en del menesker utenfor der og da vi kom til brua sa far at nå venter vi lidt for nå kjem Bjørnson snart. Han kom kjørende i en innelukket glasvogn med to brune hester for. Jeg så ham, en hvithåret mann, som bukket og hilste hele tiden. Men mest så nok jeg på vognen, for den var det fineste jeg hadde seet. Siden spurte jeg mor hvordan han kunde tjene så mange penger at ha kunde ha så fin vogn. Hain skriv støtt hain ma, sa mor.

Litt av hvert.

I onnene var det mange arbeider som det var "laje" på deroppe i Faaberg og Gausdal før i tiden. Tjenere og husmænd kunde ta fri resten av dagen når lajeet var gjort, eller de kunde fortsette på et nytt og tjene inn en hel dag fri. Eller få ekstra betaling for det som var arbeidet mere end lajeet.

Å slå en "mæling" (tykk l) var en dags laje. Et kvinfolk skulde breie etter to slåttekarer. En mæling var 4 mål. Disse blev ikke målt opp for hvert år, det var mærker for grensene, en røys, en stor sten, et tre, et gjærde eller lignende. De hadde ofte navn. Nordmælingen, Langåker mælingen, Styggmælingen, o.s.v. For å bli regnet for en god slåttekar måtte man være ferdig med mælingen til middag. Far gjorde det ofte.

I skulonna (tjukk l) var lajeet et halvt mål. Dette måtte sjæres med sjyru og man måtte ikke lave for store band. Da tørket de for sent når de kom på staur. "rå", råstaur, råkrakk.

Ved lauving var lajeet 100 kjerver. Om man lauved av store trer var det best å være to, kar og kvinfolk. Mannen hugget ned trerne eller saget av grener på de som ikke skulde hugges, og kvinfolket lavet kjerver. Det hørte med til lajeet å henge kjervene på krakaer. Henge dem opp til tørk på greiner og trær som var avlauvet. Krakaer Redskapen til lauving var lauvkrok. Et redskap som lignet en sjuru, men mindre og mer massiv.

Per Haugen, husmann i Haukliken fortalte meg at før i tiden var det også laje på å ta opp poteter med grev. Lajeet var et ottendels mål. Dette var aldrig brukt som jeg husker. På gårdene pløyde dem opp potetene og harvet åkeren etterpå.

Det var mye slit i barndomen og oppveksten. Ved samlet vi mye langs elva etter flommen vår og ettersommeren. Denne drog vi hjem på skikjelke om vinteren. Dette måtte vi småguttene gjøre, og det var tungt for det var bratt motbakke opp til Elvebakken. Far hugg tømmer om vinteren og hadde ikke råd til å skofte for å dra ved. Det var endel gårder som ikke lå på sætra med kuene om sommeren. Disse solgte slåtten på sæterløkka, og far kjøpte omtrent hver sommer en slik. Høyet der drog vi hjem på skikjelke om vinteren. Jeg var mange gange med på det og det var bare morro når vi var fremme over flatene og skulde ned bratte lia. Men det var fælt tungt å dra kjelken oppover. Som oftest drog vi ned høyet på skaraen om våren. Han hadde i mange år en eng i Kjetlien også som vi drog høy fra, men det var ikke så lang vei.

Han "lottaunna" den enga. Vi slo og tørket alt høyet og når det var ferdig til å kjøre inn sendtes bud på bonden så kom han og tok sin halve del først.

Far og Kristian Kjetilsveen hadde en vinter tatt på seg å hugge og dra tømmer til elva, for Aurliskremmeren. De slet vondt og tjente så dårlig at de måtte selge en ku hver om våren for å få betalt det de var blitt skyldige om vinteren. "Nå er faen steikje me je færdig me ham" sa Kristian da han kom igjen og hadde levert pengene for kua.

For den samme mann gravde far og Martinus Brubakken engang vannledningsgrøft. Fortjenesten var dårlig. Vi spiste en spekesill til hver middag sa Martinius til meg i fars begravelse.

Det gjaldt å spare overalt, for familien var stor og fortjenesten liten. En ettersommer kjøpte far en stor gjeitebukk av Ola Klokslien. Han gav bare kr. 15 - for den da ikke mange vilde spise en slik den årstiden. Vi slaktet og spiste den med god appetitt, men den både luktet og smakte stramt.

Hjemme hadde vi hver vår treskje og spise med, forbokstaven var skjært inn i skaftet. Vi hadde to trefat, til kål og anden suppe. Disse stod midt på bordet så vi rakk fra begge sider. I Arlien husker jeg at de brukte trefat, store. I Rusten likeså. Et lite traug bruktes til poteter, potettraug.

Når vi spiste spekesild hadde vi hver vår liten fjøl å legge den på. Å flå skinnet av den var ikke bra, da var man kræsen, "vainlepa" som det hette der.

Grøt var kvellsmat overalt der oppe dengang og det spiste jeg flere ganger i Arlien. Det stod da andethvert, et fat grøt og et med melk. Vi satt på begge sider av bordet så det var 2-3 på hver side av bordet som spiste av samme fatene. Om man da var heldig å få noen yngre, helst jenter rett mot seg var det bra. Vi prøvde å sette oss ned med beregning. Var man derimot uheldig og fikk for eksempel gamle Erik rett mot på andre siden, kunde måltidet bli en prøvelse. Han var ikke pen, langt. grått helsjegg som var brunt en stripe ned fra hver munnvik etter tobakk som randt nedover der....

Barselsgrøt var almindelig der den gang. Naboer kom med rømmegrøt i kunstferdige trespand. Smeltet smør var med på en halvflaske. Slike grøter blev også ofte gitt til basarer De som vandt da bad da bestandig med seg en del kjendte og spiste grøten i lokalet. Jeg var to ganger med på det på Betel.

Da jeg var barn var kjøttkaker den beste mat jeg viste om. Det hadde vi til middag når det var barnedåp og ikke ellers. Tullasuppe spiste vi til dugurd. Suppe av vand, havre eller byggmel med salt i. Turuer (tvare) bruktes til å røre i grytene med, og kvistugu til oppvasken. Vi brukte alltid soplime til å feie gulvet med både inne og i fjøset. Om vinteren stod det en utenfor døra til å børste av sneen før vi gikk inn. Jeg lavde mange limer mens jeg var i Hauklien og Marit, mor til Olaf, sa jeg var flink til det.

Til å feie på bakstefjøla (tjukk l) brukte mor en harelabb, bakbenet av en hare. Det brukte dem også hos min onkel, Nils Liumsstuguen i Follebu.

Høsten 1913 da jeg var konfirmert om våren tok jeg tjeneste hos Olaf Hauklien på gården av samme navn. I Faaberg. Jeg begyndte 14. oktober, og fikk da han var hos meg og vi blev enige om kr. 5- i festepenge.

Det var brukelig overalt deroppe den gang, for å gjøre avtalen bindene. Disse festepenge blev ikke senere trukket i lønnen. Lønnen for vinterhalvåret var for meg kr. 100-. Mat og losji var det en selvfølge at tjenere skulde ha, det blev det ikke engang snakket om.

Likeledes var det med fridagene. Alle tjenere som ikke flyttet hadde fri 14 oktober og 14 april. Flyttedagene. Alle hadde fri torsdag i den uka vintermarken var på Lillehammer. Og tirsdag i den uken hingsteutstillingen var på Smestadmoen. Det var i september. Disse markensdagene var gatene i Lillehammer fulde av folk. Jeg så der på vintermarken mange som gikk med en bundt skinn over skulderen. Røyskattskinn, rødrev, kjillingskinn og en enkelt mår. Enkelte fulle mannfolk var å se, men ikke mange. Og stadig hester med to mann på sleaen i skarpt trav gjennom gatene. Det var hester som prøvekjørtes før handel blev avgjort..

Mange tatere var å se der. Disse var anset for å være smarte til å lure bort hester med feil. De fleste vilde ikke handle med dem. Å ha kjøpt en tatergamp var nærmest en skam.

Det væsentligste arbeide jeg utførte om vinteren var å kjøre hjem høy og lauv fra utlåver ute på jordet. Og å hugge ved i skålen. Vedkjøring var det nokså mye av, både fra skogen, og lauvbrott fra jordet. Lauvbrott var trær som var hugget ned og lauvet av om høsten. Oспен blev sjelden hugget ned, men kallet (med tykk l) d.v.s. hugget bare av endel grener for at treet skulde stå og gi lauv senere også. Ospelaug gav vi ofte hestene til kvellsfor i Haukli. Ved gikk det mye av, for dentid ystet de fetost hjemme på hver gård deroppe. Jeg og husmannen, Per Hauga, (Haugen) stod i flere uker om våren og hugget ved. Da våren kom festet jeg meg påny, denne gangen for et helt år. Kr 175- for året. Prisene var lidt mindre for tjenere da end høsten før. Sommerens arbeide var våronn, pløye, harve og så. Etter våronna stelte vi alle gjerder, og luket turnipsen. Antagelig første halvdel av juni reiste vi på setra med kuene og sauene.

Haukli hadde sæterbol på Rjuka. Det er tre sætrer til på den kjølen. Kjinna, Rinåsen, og Stølom. På hver er det mange gårder som har sæter. På sætra kjørte vi ut møkka og stelte gjerdene. Hugg ved i skogen og kjørte den frem og hugg en del. Den var til bruk neste år. Resten av "håvolla" tiden mellom våronn og slåttonn hugg vi reisved i skogen hjemme, og forefallende arbeide, hyppet poteter og lignende. Per husmann arbeidet der omtrent hele sommeren, for kjerringa, Berte, var gammel og skral så de hadde ingen dyr mer, og således mindre å gjøre hjemme. Per var på Lillehammer en gang hver 14 dag og handlet. Han gikk da både frem og tilbake. Det var vel 7-8 km dit.

I slottonna var Olaus Dokken med i 2 uker. Det var årsbetalingen i husleie for en stue han bodde i. Den stod nederst i jordet. En dagleiet jente var der i onna.

Det var mye jåslått (ljå) i Haukli dengang. Ofte er det hvepsebol (tjukk l) i busker eller i bakken om sommeren. Når vi kom borti et sådant løp vi vekk med en sværm av hveps etter oss. Da kom Per og slo rundt hvepsebolet, og et faktum er det som vi konstaterte flere gange at om hvepsen svermet rundt ansiktet hans så blev han ikke stukket noen gang. "Je klomser kveksen je, ma" sa Per. Vi hadde med to ljåer hver og disse blev sløve på ei aukt (økt) så vi måtte slipe ved hvert måltid, før vi spiste. Når slåttten var ferdig hjemme drog vi på setra. Der oppe var det bestandig mye lopper. Vi lå deroppe til vi var ferdige. Det vi måtte ha med oss som vi ikke kunde bære blev kjøvjet på hest eller kjørt med slæp. Dette slæpet var 4-5 meter lange granrajer, barket og pusset helt ut til spissen. Rotenden var festet til hesten som et almindelig drag, og like bak hesten var det 3-4 bord spikret tversover. Der surret vi på det vi skulde kjøre. Vi kjørte med ost fra setra flere gange om sommeren på dette. I Haukli var det

ingen mælinger opmålt. Etter slåttonna var det lauving. Vi lauvet 1000 til 1500 kjerver. Dette var laje, 100 kjerver om dagen. Jeg arbeidet meg inn en fridag hver høst på lauvingen. I skuronna brukte vi slåmaskin på den åkeren som stod oppe. Alt som lå nede, og rugen måtte skjæres med sgyru. Lajeet her var et halvt mål om dag, og på dette arbeidet jeg meg også inn en ekstra fridag hver høst.

Per husmann fortalte meg at på Fliflet var det en laining (fra Land) som var gådsgutt. Han hadde vært i Lillehammer og blitt full så han lå til frokost. Det var i slåttonna og han skulde slå mæling. Flifletten var sint og mente han måtte ut og slå med en gang. ”Det er vel god tid til det enda” svarte lainingen. ”Ja men jeg vil ikke ha noe hurveslått” sa Flifletten. Lainingen slo mælingen fra frokost til eftasverd, og så godt ned til bakken tok han graset at ”mælingen kom seg ikke igjen på mange år” sa Per.

Han fortalte også at når de slo på de store jordene på Fliflet, det var før de hadde slåmaskin, så blev de beste slåttekarene satt en foran og en tilslutt, for å presse de øvrige til å holde følge. Disse plasser var det en ære og ha. Det gikk 10 – 12 mann etterhverandre og slo på Fliflet i den tiden sa han.

Engang så Per en ulv som løp nede på Flifletjordet. Bonden; Simen, sendte gårdshunden etten den. Hunden kom tilbake om en tid men helt skambidt.

Det var seet bjørnespor oppe på kjølen. (åsen) mellom Faabergsbaklien og Augedal-Svatsumsdal. Fire mann drog på jakt etter den, de tre hadde børser men Per som var slakter hadde ”hammarøksa” med. Bjørnen hadde gått videre utover Rindalsåsen så de traf ham ikke.

Det var syv husmænd på Fliflæt i Pers tid. Disse hadde også plikt til å ta med kjerringene til arbeide på gården når bonden forlangte det. Det hadde alle maten på gården så sammen med bondens familie og budeier, tjenestejenter og gårdsgutte blev det en stor husholdning.

Ola, bestefar til Olaf som jeg tjente hos og hans bror, Nils kjøpte Hauklia sammen antagelig i 1860 årene. De delte så gården i to, søndre og nordre. Nils hadde to døtre som var døvstumme. Disse, Karen og Kristine, var fremdeles i søndre da jeg tjente i nordre. De var da begge gamle. Per husmann hadde tjen hos Nils et år og da lå han i samme seng som Karen fortalte han meg. Da hadde dere det bra, mente jeg, som allerede var mer moralsk fordervet i tankene end Per. ”Din tosk, trur du vi tenkte på slikt” sa Per alvårlig. Det var ikke ualmindelig dengang, sa han, at tjenestegutt og datter på gården eller en tjenestejente blev tildelt samme seng å sove i.

Ola og Nils var rokkemakere og på størhusloftet stod dreiebenken enda da jeg tjente der. Mange halvferdige deler til rokker lå også der oppe. Bjerken som blev brukt til rokker måtte hugges mens sevjaen var i treet sa Per. Hver vinter i førstningen de var i Hauklia gikk de med hver sin kjelke med 10 rokker på til Grundsetmarken i Elverum. Det var over 10 mil dit. Prisen på en rokk var en daler. Olaf var også svert nævenyttig. I smiua gjorde han alt mulig, Beslag til sleaer og sjæker, hesteko o.l. Hestene skodde han alltid selv. Når han arbeidet i smiua måtte jeg være med og dra i smiubæljen.

Hans fettere. Kristian og Nils, sønner i søndre, var ivrige jægere.. Kristian smidde revesakser og noen mindre røyskattsakser. Et røyskattskinn fikk han kr. 5 - for av oppkjøpere på marken. Snarefangst var tilladt den gang og en høst fanget de over 90 storfugler i snare. Trost fanget de flere hundre av hver høst. Viltet sendte de i kasser til Jensen i Torvgata. Kristian fikk en

trist slutt på livet. Like etter siste krig drepte han med en revolver sin kone og seg selv p.g.a. utroskap hos hende. Hun var mange år yngre end han og var hans kone nr. to.

De spiste ved store langbord i kjøkkenet med benker på hver side. Bonden selv satt for enden av bordet, alene.

Slaktningen på Fliflet om høsten varte i to dage. De slaktet 3-4 gamle kuer, ofte en gammel hest, 5-6 griser og 30-40 sauer og gjeiter. Slakterdagene måtte husmannskjerringene være med og "stå i bekken", stå ved en bekk og sjylle tarmen som blev brukt til pølseskin. Slakteren var med og delte opp dyrene men bonden selv la ned i baljene og saltet.

I Hauklien sådde vi vinterrug. I august. Utpå høsten slapp vi sauene dit på beite. Rugen blev meget tettere til våren av det. Jeg konstaterte ikke om det var så. Per husmann tresket rugen med sliul om vinteren. Treskemaskin kunde ikke brukes til den for da blev halmen ugrei, og den måtte være grei for den skulde brukes til sengehalm.

Jeg var i Hauklien i to og et halvt år.

Høsten 1913 da jeg var konfirmert om våren tok jeg tjeneste hos Olaf Hauklien på gården av samme navn. I Faaberg. Jeg begyndte 14. oktober, og fikk da han var hos meg og vi blev enige om kr. 5- i festepenge.

Det var brukelig overalt deroppe den gang, for å gjøre avtalen bindene. Disse festepenge blev ikke senere trukket i lønnen. Lønnen for vinterhalvåret var for meg kr. 100-. Mat og losji var det en selvfølge at tjenere skulde ha, det blev det ikke engang snakket om.

Likeledes var det med fridagene. Alle tjenere som ikke flyttet hadde fri 14 oktober og 14 april. Flyttedagene. Alle hadde fri torsdag i den uka vintermarken var på Lillehammer. Og tirsdag i den uken hingsteutstillingen var på Smestadmoen. Det var i september. Disse markensdagene var gatene i Lillehammer fulde av folk. Jeg så der på vintermarken mange som gikk med en bundt skinn over skulderen. Røyskattskinn, rødrev, kjillingskinn og en enkelt mår. Enkelte fulle mannfolk var å se, men ikke mange. Og stadig hester med to mann på sleaen i skarpt trav gjennom gatene. Det var hester som prøvekjørtes før handel blev avgjort..

Mange tater var å se der. Disse var anseet for å være smarte til å lure bort hester med feil. De fleste vilde ikke handle med dem. Å ha kjøpt en tatergamp var nærmest en skam.

Det væsentligste arbeide jeg utførte om vinteren var å kjøre hjem høy og lauv fra utlåver ute på jordet. Og å hugge ved i skålen. Vedkjøring var det nokså mye av, både fra skogen, og lauvbrott fra jordet. Lauvbrott var trær som var hugget ned og lauvet av om høsten. Ospaen blev sjelden hugget ned, men kallet (med tykk l) d.v.s. hugget bare av endel grener for at treet skulde stå og gi lauv senere også. Ospelauf gav vi ofte hestene til kvellsfor i Hauklien. Ved gikk det mye av, for dentid ystet de fetost hjemme på hver gård deroppe. Jeg og husmannen, Per Hauga, (Haugen) stod i flere uker om våren og hugget ved. Da våren kom festet jeg meg påny, denne gangen for et helt år. Kr 175- for året. Prisene var lidt mindre for tjenere da end høsten før. Sommerens arbeide var våronn, pløye, harve og så. Etter våronna stelte vi alle gjerder, og luket turnipsen. Antagelig første halvdel av juni reiste vi på setra med kuene og sauene.

Haukliken hadde sæterbol på Rjuka. Det er tre sætrer til på den kjølen. Kjinna, Rinåsen, og Stølom. På hver er det mange gårder som har sæter. På sætra kjørte vi ut møkka og stelte gjerdene. Hugg ved i skogen og kjørte den frem og hugg en del. Den var til bruk neste år. Resten av "håvolla" tiden mellom våronn og slåttonn hugg vi reisved i skogen hjemme, og forefallende arbeide, hyppet poteter og lignende. Per husmann arbeidet der omtrent hele sommeren, for kjerringa, Berte, var gammel og skral så de hadde ingen dyr mer, og således mindre å gjøre hjemme. Per var på Lillehammer en gang hver 14 dag og handlet. Han gikk da både frem og tilbake. Det var vel 7-8 km dit.

I slottonna var Olaus Dokken med i 2 uker. Det var årsbetalingen i husleie for en stue han bodde i. Den stod nederst i jordet. En dagleiet jente var der i onna. Det var mye jåslått (ljå) i Hauklia dengang. Ofte er det hvepsebol (tjukk l) i busker eller i bakken om sommeren. Når vi kom borti et sådant løp vi vekk med en sværm av hveps etter oss. Da kom Per og slo rundt hvepsebolet, og et faktum er det som vi konstaterte flere gange at om hvepsen svermet rundt ansiktet hans så blev han ikke stukket noen gang. "Je klomser kveksen je, ma" sa Per. Vi hadde med to ljåer hver og disse blev sløve på ei aukt (økt) så vi måtte slipe ved hvert måltid, før vi spiste. Når slåttten var ferdig hjemme drog vi på setra. Der oppe var det bestandig mye lopper. Vi lå deroppe til vi var ferdige. Det vi måtte ha med oss som vi ikke kunde bære blev kjøvjet på hest eller kjørt med slæp. Dette slæpet var 4-5 meter lange granrajer, barket og pusset helt ut til spissen. Rotenden var festet til hesten som et almindelig drag, og like bak hesten var det 3-4 bord spikret tversover. Der surret vi på det vi skulde kjøre. Vi kjørte med ost fra setra flere gange om sommeren på dette. I Haukliken var det ingen mælinger opmålt. Etter slåtttonna var det lauving. Vi lauvet 1000 til 1500 kjerver. Dette var laje, 100 kjerver om dagen. Jeg arbeidet meg inn en fridag hver høst på lauvingen. I skuronna brukte vi slåmaskin på den åkeren som stod oppe. Alt som lå nede, og rugen måtte skjæres med sjiu. Lajeet her var et halvt mål om dag, og på dette arbeidet jeg meg også inn en ekstra fridag hver høst.

Per husmann fortalte meg at på Fliflet var det en laining (fra Land) som var gådsgutt. Han hadde vært i Lillehammer og blitt full så han lå til frokost. Det var i slåtttonna og han skulde slå mæling. Flifletten var sint og mente han måtte ut og slå med en gang. "Det er vel god tid til det enda" svarte lainingen. "Ja men jeg vil ikke ha noe hurveslått" sa Flifletten. Lainingen slo mælingen fra frokost til eftasverd, og så godt ned til bakken tok han graset at "mælingen kom seg ikke igjen på mange år" sa Per.

Han fortalte også at når de slo på de store jordene på Fliflet, det var før de hadde slåmaskin, så blev de beste slåttekarene satt en foran og en tilslutt, for å presse de øvrige til å holde følge. Disse plasser var det en ære og ha. Det gikk 10 – 12 mann etterhverandre og slo på Fliflet i den tiden sa han.

Engang så Per en ulv som løp nede på Flifletjordet. Bonden; Simen, sendte gårdshunden etten den. Hunden kom tilbake om en tid men helt skambidt.

Det var seet bjørnespor oppe på kjølen. (åsen) mellom Faabergsbaklien og Augedal-Svatsumsdal. Fire mann drog på jakt etter den, de tre hadde børser men Per som var slakter hadde "hammarøksa" med. Bjørnen hadde gått videre utover Rindalsåsen så de traf ham ikke.

Det var syv husmænd på Fliflæt i Pers tid. Disse hadde også plikt til å ta med kjerringene til arbeide på gården når bonden forlangte det. Det hadde alle maten på gården så sammen med bondens familie og budeier, tjenestejenter og gårdsgutte blev det en stor husholdning.

Ola, bestefar til Olaf som jeg tjente hos og hans bror, Nils kjøpte Hauklia sammen antagelig i 1860 årene. De delte så gården i to, søndre og nordre. Nils hadde to døtre som var døvstumme. Disse, Karen og Kristine, var fremdeles i søndre da jeg tjente i nordre. De var da begge gamle. Per husmann hadde tjen hos Nils et år og da lå han i samme seng som Karen fortalte han meg. Da hadde dere det bra, mente jeg, som allerede var mer moralsk fordervet i tankene end Per. ”Din tosk, trur du vi tenkte på slikt” sa Per alvårlig. Det var ikke ualmindelig dengang, sa han, at tjenestegutt og datter på gården eller en tjenestejente blev tildelt samme seng å sove i.

Ola og Nils var rokkemakere og på størhusloftet stod dreiebenken enda da jeg tjente der. Mange halvferdige deler til rokker lå også der oppe. Bjerken som blev brukt til rokker måtte hugges mens sevjaen var i treet sa Per. Hver vinter i førstningen de var i Hauklia gikk de med hver sin kjelke med 10 rokker på til Grundsettmarken i Elverum. Det var over 10 mil dit. Prisen på en rokk var en daler. Olaf var også svert nævenyttig. I smiua gjorde han alt mulig, Beslag til sleaer og sjæker, hesteko o.l. Hestene skodde han alltid selv. Når han arbeidet i smiua måtte jeg være med og dra i smiubæljen.

Hans fettere. Kristian og Nils, sønner i søndre, var ivrige jægere.. Kristian smidde revesakser og noen mindre røyskattsakser. Et røyskattskinn fikk han kr. 5 - for av oppkjøpere på marken. Snarefangst var tilladt den gang og en høst fanget de over 90 storfugler i snare. Trost fanget de flere hundre av hver høst. Viltet sendte de i kasser til Jensen i Torvgata. Kristian fikk en trist slutt på livet. Like etter siste krig drepte han med en revolver sin kone og seg selv p.g.a. utroskap hos hende. Hun var mange år yngre end han og var hans kone nr. to.

De spiste ved store langbord i kjøkkenet med benker på hver side. Bonden selv satt for enden av bordet, alene.

Slaktningen på Fliflet om høsten varte i to dage. De slaktet 3-4 gamle kuer, ofte en gammel hest, 5-6 griser og 30-40 sauer og gjeiter. Slakterdagene måtte husmannskjerringene være med og ”stå i bekken”, stå ved en bekk og sjylle tarmer som blev brukt til pølseskin. Slakteren var med og delte opp dyrene men bonden selv la ned i baljene og saltet.

I Hauklia sådde vi vinterrug. I august. Utpå høsten slapp vi sauen dit på beite. Rugen blev meget tettere til våren av det. Jeg konstaterte ikke om det var så. Per husmann tresket rugen med sliul om vinteren. Treskemaskin kunde ikke brukes til den for da blev halmen ugrei, og den måtte være grei for den skulde brukes til sengehalm.

Jeg var i Hauklia i to og et halvt år.

Høsten 1913 da jeg var konfirmert om våren tok jeg tjeneste hos Olaf Hauklia på gården av samme navn. I Faaberg. Jeg begyndte 14. oktober, og fikk da han var hos meg og vi blev enige om kr. 5- i festepenge.

Det var brukelig overalt deroppe den gang, for å gjøre avtalen bindene. Disse festepenge blev ikke senere trukket i lønnen. Lønnen for vinterhalvåret var for meg kr. 100-. Mat og losji var det en selvfølge at tjenere skulde ha, det blev det ikke engang snakket om.

Likeledes var det med fridagene. Alle tjenere som ikke flyttet hadde fri 14 oktober og 14 april. Flyttedagene. Alle hadde fri torsdag i den uka vintermarken var på Lillehammer. Og tirsdag i den uken hingsteutstillingen var på Smestadmoen. Det var i september. Disse markensdagene var gatene i Lillehammer fulde av folk. Jeg så der på vintermarken mange som gikk med en bundt skinn over skulderen. Røyskattskinn, rødrev, kjillingskinn og en enkelt mår. Enkelte fulle mannfolk var å se, men ikke mange. Og stadig hester med to mann på sleaen i skarpt trav gjennom gatene. Det var hester som prøvekjørtes før handel blev avgjort..

Mange tater var å se der. Disse var anseet for å være smarte til å lure bort hester med feil. De fleste vilde ikke handle med dem. Å ha kjøpt en tatergamp var nærmest en skam.

Det væsentligste arbeide jeg utførte om vinteren var å kjøre hjem høy og lauv fra utlåver ute på jordet. Og å hugge ved i skålen. Vedkjøring var det nokså mye av, både fra skogen, og lauvbrott fra jordet. Lauvbrott var trær som var hugget ned og lauvet av om høsten. Ospaen blev sjelden hugget ned, men kallet (med tykk l) d.v.s. hugget bare av endel grener for at treet skulde stå og gi lauv senere også. Ospelaug gav vi ofte hestene til kvellsfor i Haukli. Ved gikk det mye av, for dentid ystet de fetost hjemme på hver gård deroppe. Jeg og husmannen, Per Hauga, (Haugen) stod i flere uker om våren og hugget ved. Da våren kom festet jeg meg påny, denne gangen for et helt år. Kr 175- for året. Prisene var lidt mindre for tjenere da end høsten før. Sommerens arbeide var våronn, pløye, harve og så. Etter våronna stelte vi alle gjerder, og luket turnipsen. Antagelig første halvdel av juni reiste vi på setra med kuene og sauene.

Haukli hadde sæterbol på Rjuka. Det er tre sætrer til på den kjølen. Kjinna, Rinåsen, og Stølom. På hver er det mange gårder som har sæter. På sætra kjørte vi ut møkka og stelte gjerdene. Hugg ved i skogen og kjørte den frem og hugg en del. Den var til bruk næste år. Resten av "håvolla" tiden mellom våronn og slåttonn hugg vi reisved i skogen hjemme, og forefallende arbeide, hyppet poteter og lignende. Per husmann arbeidet der omtrent hele sommeren, for kjerringa, Berte, var gammel og skral så de hadde ingen dyr mer, og således mindre å gjøre hjemme. Per var på Lillehammer en gang hver 14 dag og handlet. Han gikk da både frem og tilbake. Det var vel 7-8 km dit.

I slottonna var Olaus Dokken med i 2 uker. Det var årsbetalingen i husleie for en stue han bodde i. Den stod nederst i jordet. En dagleiet jente var der i onna. Det var mye jåslått (ljå) i Haukli dengang. Ofte er det hvepsebol (tjukk l) i busker eller i bakken om sommeren. Når vi kom borti et sådant løp vi vekk med en sværm av hveps etter oss. Da kom Per og slo rundt hvepsebolet, og et faktum er det som vi konstaterte flere gange at om hvepsen svermet rundt ansiktet hans så blev han ikke stukket noen gang. "Je klomser kveksen je, ma" sa Per. Vi hadde med to ljåer hver og disse blev sløve på ei aukt (økt) så vi måtte slipe ved hvert måltid, før vi spiste. Når slåttten var ferdig hjemme drog vi på setra. Der oppe var det bestandig mye lopper. Vi lå deroppe til vi var ferdige. Det vi måtte ha med oss som vi ikke kunde bære blev kjøvjet på hest eller kjørt med slæp. Dette slæpet var 4-5 meter lange granrajer, barket og pusset helt ut til spissen. Rotenden var festet til hesten som et almindelig drag, og like bak hesten var det 3-4 bord spikret tversover. Der surret vi på det vi skulde kjøre. Vi kjørte med ost fra setra flere gange om sommeren på dette. I Haukli var det ingen mælinger opmålt. Etter slåtttonna var det lauving. Vi lauvet 1000 til 1500 kjerver. Dette var laje, 100 kjerver om dagen. Jeg arbeidet meg inn en fridag hver høst på lauvingen. I skuronna brukte vi slåmaskin på den åkeren som stod oppe. Alt som lå nede, og rugen måtte

skjæres med slyru. Lajeet her var et halvt mål om dag, og på dette arbeidet jeg meg også inn en ekstra fridag hver høst.

Per husmann fortalte meg at på Fliflet var det en laining (fra Land) som var gådsgutt. Han hadde vært i Lillehammer og blitt full så han lå til frokost. Det var i slåttonna og han skulde slå mæling. Flifletten var sint og mente han måtte ut og slå med en gang. ”Det er vel god tid til det enda” svarte lainingen. ”Ja men jeg vil ikke ha noe hurveslått” sa Flifletten. Lainingen slo mælingen fra frokost til eftasverd, og så godt ned til bakken tok han graset at ”mælingen kom seg ikke igjen på mange år” sa Per.

Han fortalte også at når de slo på de store jordene på Fliflet, det var før de hadde slåmaskin, så blev de beste slåttekarene satt en foran og en tilslutt, for å presse de øvrige til å holde følge. Disse plasser var det en ære og ha. Det gikk 10 – 12 mann etterhverandre og slo på Fliflet i den tiden sa han.

Engang så Per en ulv som løp nede på Flifletjordet. Bonden; Simen, sendte gårdshunden etten den. Hunden kom tilbake om en tid men helt skambidt.

Det var seet bjørnespor oppe på kjølen. (åsen) mellom Faabergsbaklien og Augedal-Svatsumsdal. Fire mann drog på jakt etter den, de tre hadde børser men Per som var slakter hadde ”hammarøksa” med. Bjørnen hadde gått videre utover Rindalsåsen så de traf ham ikke.

Det var syv husmænd på Fliflæt i Pers tid. Disse hadde også plikt til å ta med kjerringene til arbeide på gården når bonden forlangte det. Det hadde alle maten på gården så sammen med bondens familie og budeer, tjenestejenter og gårdsgutte blev det en stor husholdning.

Ola, bestefar til Olaf som jeg tjente hos og hans bror, Nils kjøpte Hauklia sammen antagelig i 1860 årene. De delte så gården i to, søndre og nordre. Nils hadde to døtre som var døvstumme. Disse, Karen og Kristine, var fremdeles i søndre da jeg tjente i nordre. De var da begge gamle. Per husmann hadde tjen hos Nils et år og da lå han i samme seng som Karen fortalte han meg. Da hadde dere det bra, mente jeg, som allerede var mer moralsk fordervet i tankene end Per. ”Din tosk, tror du vi tenkte på slikt” sa Per alvorlig. Det var ikke ualmindelig dengang, sa han, at tjenestegutt og datter på gården eller en tjenestejente blev tildelt samme seng å sove i.

Ola og Nils var rokkemakere og på størhusloftet stod dreiebenken enda da jeg tjente der. Mange halvferdige deler til rokker lå også der oppe. Bjerken som blev brukt til rokker måtte hugges mens sevjaen var i treet sa Per. Hver vinter i førstningen de var i Hauklia gikk de med hver sin kjelke med 10 rokker på til Grundsetmarken i Elverum. Det var over 10 mil dit. Prisen på en rokk var en daler. Olaf var også svert nævenyttig. I smiua gjorde han alt mulig, Beslag til sleaer og sjæker, hesteko o.l. Hestene skodde han alltid selv. Når han arbeidet i smiua måtte jeg være med og dra i smiubæljen.

Hans fettere. Kristian og Nils, sønner i søndre, var ivrige jægere.. Kristian smidde revesakser og noen mindre røyskattsakser. Et røyskattskinn fikk han kr. 5 - for av oppkjøpere på marken. Snarefangst var tilladt den gang og en høst fanget de over 90 storfugler i snare. Trost fanget de flere hundre av hver høst. Viltet sendte de i kasser til Jensen i Torvgata. Kristian fikk en trist slutt på livet. Like etter siste krig drepte han med en revolver sin kone og seg selv p.g.a. utroskap hos hende. Hun var mange år yngre end han og var hans kone nr. to.

De spiste ved store langbord i kjøkkenet med benker på hver side. Bonden selv satt for enden av bordet, alene.

Slaktingen på Fliflet om høsten varte i to dage. De slaktet 3-4 gamle kuer, ofte en gammel hest, 5-6 griser og 30-40 sauer og gjeiter. Slakterdagene måtte husmannskjerringene være med og "stå i bekken", stå ved en bekk og sjylle tarmer som blev brukt til pølseskin. Slakteren var med og delte opp dyrene men bonden selv la ned i baljene og saltet.

I Hauklien sådde vi vinterrug. I august. Utpå høsten slapp vi sauen dit på beite. Rugen blev meget tettere til våren av det. Jeg konstaterte ikke om det var så. Per husmann tresket rugen med sliul om vinteren. Treskemaskin kunde ikke brukes til den for da blev halmen ugrei, og den måtte være grei for den skulde brukes til sengehalm.

Jeg var i Hauklien i to og et halvt år.